

บทที่ 2

วิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย

ในส่วนแรกของบทที่ 2 จะกล่าวถึงสภาพความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับภูมิภาคตะวันออกกลางโดยรวม รวมถึงจุดมุ่งหมายของสหรัฐอเมริกาในตะวันออกกลาง ทั้งในยุคสงครามเย็นและยุคหลังสงครามเย็น ก่อนที่จะทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิรัก นับตั้งแต่ช่วงยุคสงครามเย็น จนกระทั่งถึงช่วงสงครามอ่าวเปอร์เซีย สหรัฐอเมริกา บุก อิรัก ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาความสัมพันธ์ของสหรัฐอเมริกากับอิรักมีความแตกต่างกันตามแต่ปัจจัยแห่งสถานการณ์ทางความมั่นคงและเศรษฐกิจและบริบททางการเมือง ดังนั้นบทบาทของสหรัฐอเมริกาต่ออิรักจึงมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลาซึ่งจะเป็นพื้นฐานการทำความเข้าใจในกรอบความสัมพันธ์ของสหรัฐอเมริกาต่ออิรักในช่วงการทำสงคราม “ปฏิบัติการเสรีภาพแห่งอิรัก” ด้วย

2.1 บทบาทของสหรัฐอเมริกาในตะวันออกกลาง

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกามีได้สนใจต่อตะวันออกกลางนัก จะมีบ้างก็เพียงแต่เผยแพร่ศาสนาและให้การศึกษาแก่ชนกลุ่มน้อยที่นับถือศาสนาคริสต์เท่านั้น ต่อมาในปีพ.ศ.2451 ได้สำรวจพบบ่อน้ำมันเป็นจำนวนมากบริษัทน้ำมันของสหรัฐอเมริกาจึงได้เข้ามาตั้งโรงงานกลั่นน้ำมันตั้งแต่ปี พ.ศ.2473 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันในปี พ.ศ.2475 สหรัฐอเมริกาได้ผลประโยชน์อย่างใหญ่หลวงคือได้สัมปทานน้ำมันในบาห์เรนและได้สิทธิพิเศษที่จะได้รับสัมปทานในซาอุดีอาระเบียเมื่อปี พ.ศ.2476¹ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2542 บริษัทน้ำมันอาหรับ - อเมริกา ซึ่งเป็นบริษัทใหญ่มีบทบาทเข้มแข็งในซาอุดีอาระเบียในปี พ.ศ.2482 จากผลของการสำรวจปรากฏว่า ตะวันออกกลางอุดมสมบูรณ์ไปด้วยน้ำมันและมีมากที่สุดในโลกประเทศต่างๆ จึงพากันมาตั้งโรงงานกลั่นน้ำมันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะโรงกลั่นน้ำมันซึ่งตั้งอยู่รอบอ่าวเปอร์เซียมีมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนโรงงานกลั่นน้ำมันในโลก ในปี พ.ศ.2500 ปรากฏว่ามีบริษัทใหญ่ ๆ มาตั้ง โรงงานกลั่นน้ำมันในตะวันออกกลางถึง 8 บริษัท ในจำนวนนี้เป็นบริษัทของ สหรัฐอเมริกาถึง 5 บริษัท นับว่าสหรัฐอเมริกาได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในวงการน้ำมันเหนือภูมิภาคตะวันออกกลาง

¹ ชุมพล เลิศรัฐการ, สงครามอ่าวเปอร์เซีย ยุทธศาสตร์สหรัฐอเมริกา (กรุงเทพมหานคร : รัญญาพับลิเคชั่น, 2534), หน้า 73.

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจเนื่องจากจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วประกอบกับการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงในการประกอบการทางอุตสาหกรรมก็มีมากยิ่งขึ้นน้ำมันที่ผลิตได้ภายในประเทศจึงมีเหลือไม่เพียงพอที่จะส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศ สหรัฐอเมริกาจึงได้พยายามเพิ่มปริมาณการผลิตน้ำมันในตะวันออกกลางให้มากยิ่งขึ้น²

ในขณะเดียวกันสหภาพโซเวียตก็ได้พยายามขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคตะวันออกกลางเช่นเดียวกัน ทำให้สหรัฐอเมริกาเกรงว่าถ้าหากดินแดนในภูมิภาคนี้ต้องตกไปเป็นของฝ่ายคอมมิวนิสต์แล้ว นอกจากตนจะต้องสูญเสียแหล่งน้ำมันอันมหาศาลแล้วสหภาพโซเวียตอาจใช้เป็นฐานรุกรานยุโรปตะวันตกได้ด้วย เมื่อเห็นว่ายกฤษได้เสื่อมอิทธิพลในตะวันออกกลางลงอย่างแน่นอนแล้ว สหรัฐอเมริกาก็ได้ยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องและประกาศว่าสหรัฐอเมริกาจะให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่รัฐอาหรับอย่างเต็มที่เมื่อได้รับการร้องขอและยังได้ทุ่มเทความช่วยเหลือแก่รัฐต่างๆ พร้อมทั้ง

- 1) ส่งคณะทูตทหารอเมริกันและหน่วยอากาศยานไปประจำในซาอุดีอาระเบีย ที่ฐานทัพเมืองดาราน
- 2) ส่งกองเรือที่ 6 ไปประจำอยู่ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน
- 3) ส่งกำลังทหารไปประจำที่ฐานทัพอากาศในแอฟริกาเหนือและฐานทัพเรือในย่านทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

ทั้งนี้เพื่อความคุ้มครองและป้องกันมิให้สหภาพโซเวียตเปิดการรุกรานเข้าไปในตะวันออกกลางได้โดยสะดวก³

² ไชยวัฒน์ คำชู, "ทำไมสหรัฐฯ ร้อนรนทำสงคราม," ใน โลกภายใต้เงามืด: ก่อนและหลังการรุกรานอิรัก, กนกพรรณ อยู่ชา, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : น้ากิงการพิมพ์, 2547), หน้า 17.

³ พันโทบุญส่ง สกุนตนาค, "ปัญหาข้อพิพาทระหว่างอิสราเอลกับกลุ่มอาหรับ" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรข่าวกรองทางยุทธศาสตร์ รุ่นที่ 2 โรงเรียนรักษาความปลอดภัย, 2511), หน้า 23-24.

2.1.1 จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของสหรัฐอเมริกาในตะวันออกกลาง

วัตถุประสงค์ทางความมั่นคงของสหรัฐในตะวันออกกลางได้ถูกระบุไว้ในนโยบายของรัฐบาลสหรัฐฯสมัยรัฐบาลคาร์เตอร์และรัฐบาลเรแกนทั้งทางเอกสารและทางปฏิบัติ3 ประการคือ

(1) ความมั่นคงทางพลังงาน ให้สหรัฐอเมริกาและประเทศอุตสาหกรรมเข้าถึงแหล่งน้ำมันสำรองในภูมิภาคอ่าวเปอร์เซีย

(2) การสกัดกั้นสหภาพโซเวียตมิให้เข้ามาควบคุมทางการเมืองและการทหารในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหนือทรัพยากรน้ำมัน

(3) การคุ้มครองและรักษาตุลอำนาจอิสราเอล เหตุผลก็คือ สหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์พิเศษกับอิสราเอล และพื้นที่อ่าวเปอร์เซียไม่อาจแยกออกจากดินแดนตะวันออกกลางโดยทั่วไปได้ ในการดำเนินการรัฐบาลสหรัฐอเมริกาพยายามลดวาทะและภาพพจน์ความสัมพันธ์พิเศษ อันนี้ เพราะนโยบายสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับอิสราเอลไม่เป็นที่นิยมของประเทศส่วนใหญ่ในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหประชาชาติทั้งนี้เห็นได้จากความพยายามในการออกและบังคับใช้ ข้อมติต่างๆ ของคณะมนตรีความมั่นคงและสมัชชาสหประชาชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอิสราเอลและปาเลสไตน์⁴

2.1.1.1 วัตถุประสงค์ประการที่ 1 : ความมั่นคงทางพลังงาน

ยุคสงครามเย็น ขณะที่สหรัฐอเมริกาคือหนึ่งในสองขั้วของประเทศอภิมหาอำนาจในโลก สหรัฐอเมริกาได้ตระหนักถึงบทบาทของน้ำมันที่มีต่อปัจจัยด้านเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะน้ำมันในภูมิภาคตะวันออกกลางซึ่งเป็นแหล่งนำเข้าสู่ที่สำคัญที่สุดของกลุ่มประเทศมหาอำนาจตะวันตก ดังนั้น สหรัฐอเมริกาจึงสร้างความสัมพันธ์ระดับสถาบันกับหลายประเทศในภูมิภาคนี้ โดยมีมาตรการบ่งชี้ถึงความพร้อมในการใช้กำลังทางทหารเพื่อรักษาพันธะกรณีที่มีต่อสถาบันเหล่านั้น ทั้งนี้ เพื่อสร้างอุปสรรคให้แก่สหภาพโซเวียตในการเข้าถึงแหล่งน้ำมันในภูมิภาคนี้ สถาบันซึ่งเป็นเครื่องมือของ สหรัฐอเมริกาได้แก่ ลัทธิทรูแมน (Truman Doctrine 1947) กติกาสัญญาแบกแดด (Baghdad Pact 1955) และลัทธิไอเซ็นฮาว์ (Eisenhower Doctrine 1957) เป็นต้น⁵

การใช้กำลังระหว่างอิสราเอลกับรัฐอาหรับในเดือน ตุลาคม พ.ศ.2516 มีผลให้บทบาทของน้ำมันในตะวันออกกลางเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมากโดยน้ำมันได้กลายมาเป็นอาวุธทางการเมืองอย่างชัดเจน ประเทศผู้ผลิตน้ำมันในตะวันออกกลางได้ใช้น้ำมันตอบโต้การที่

⁴ ชุมพล เลิศรัฐการ. สงครามอ่าวเปอร์เซีย ยุทธศาสตร์สหรัฐอเมริกา. หน้า 74.

⁵ วิลเลียม แอล.แบรดลีย์ และจูลีฟ ซินวอร์ธ, เส้นทางมหาอำนาจเอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย. แปลโดย วริยา ศ. ซินวอร์ธ (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ,2544). หน้า 194.

สหรัฐอเมริกาและมหาอำนาจในยุโรปได้ให้ความช่วยเหลือต่ออิสราเอลด้วยวิธีลดการผลิตและส่งออกน้ำมันน้อยลงจากเดิม ขณะเดียวกันก็เพิ่มราคาน้ำมันขึ้นจากเดิมถึงสี่เท่าการกระทำดังกล่าวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อกระเทือนไปทั่วโลกและได้สร้างความตระหนกให้แก่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกอย่างยิ่งโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาที่มีความกังวลห่วงใยเรื่องความมั่นคงและความต่อเนื่องของการได้มาซึ่ง น้ำมันมากที่สุดเพราะนอกจากน้ำมันจะเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดสำหรับ जरริงความเจริญมั่งมีทางเศรษฐกิจและสังคมของสหรัฐอเมริกาในฐานะที่ประเทศนี้อยู่ในระบบเศรษฐกิจที่ต้องใช้น้ำมันเป็นฐานของการผลิตสินค้า เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การบริการ ตลอดจนอำนวยความสะดวกต่อชีวิตประจำวันของประชาชนสหรัฐอเมริกาแล้วน้ำมันยังมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์การเมืองและการทหารต่อสหรัฐอเมริกาอีกด้วย จึงทำให้สหรัฐอเมริกาได้เริ่มตระหนักถึงความเป็น "สินค้ายุทธศาสตร์" ของ น้ำมันตลอดมาจนถึงปัจจุบัน⁶

ตั้งแต่เหตุการณ์การใช้กำลังระหว่างอิสราเอลกับรัฐอาหรับใน พ.ศ.2516 คณะผู้นำสหรัฐอเมริกาได้กำหนดนโยบายใหม่หลายประการเพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้แก่การนำเข้าน้ำมันมายังสหรัฐอเมริกาและสัมพันธมิตรใน พ.ศ.2518 เฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) ขณะที่ยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศของประธานาธิบดีเจอร์รัลด์ ฟอร์ด (Gerald Ford) ได้ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนครั้งหนึ่งโดยกล่าวว่า "สหรัฐอเมริกาพร้อมที่จะทำสงครามเพื่อน้ำมัน"⁷

ต่อมาเมื่อ ซาห์แห่งอิหร่านถูกโค่นบัลลังก์ลงในเดือนมกราคม พ.ศ.2522 รัฐบาลแนวปฏิวัติอิสลามชุดใหม่ นำโดย อะยาตอลลอห์ โคเมนี ได้ลดปริมาณการผลิตและส่งออกน้ำมัน มีผลทำให้เกิดการตอบโต้จากสหรัฐอเมริกา ซึ่งต่อมารู้จักกันในนามลัทธิคาร์เตอร์ (Carter Doctrine) โดยประธานาธิบดีคาร์เตอร์ ได้ออกแถลงการณ์เมื่อ 23 มกราคม พ.ศ.2523 มีข้อความสำคัญว่า "หากมีความพยายามใดๆ ก็จำกัดการเข้าออกของน้ำมันในอ่าวเปอร์เซีย การกระทำเช่นนั้นจะต้องถูกระงับโดยทุกวิถีทางรวมทั้งการใช้กำลังทางทหาร"⁸ นับตั้งแต่นั้นมาสหรัฐอเมริกา ก็ได้เพิ่มบทบาทด้านทหารในบริเวณอ่าวเปอร์เซียโดยเริ่มจากการให้ความช่วยเหลือแก่อิรักในการทำสงครามต่ออิหร่านตั้งแต่เดือนกันยายนปีเดียวกันนั้น เนื่องจากอิหร่านภายใต้ โคเมนี เป็นภัยต่อสหรัฐอเมริกาและมหาอำนาจตะวันตกโดยตรง ขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกาก็เริ่มตระหนักว่า จะต้องระแวดระวังและพร้อมเสมอในการใช้กำลังทหารเพื่อป้องกันมิให้เกิดความชะงักงันหรือการ

⁶ สุชาติ บำรุงสุข, สหรัฐอเมริกา vs อิรัก : สงครามอ่าวรอบสอง ใน สงครามอเมริกา-อิรัก ใน จูไรต์นั แสนใจ รักรัษ,บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติงแอนด์พับลิชชิ่ง,2546),หน้า 205.

⁷ ประทุมพร วัชรเสถียรและไชยวัฒน์ คำชู, อิรัก วิกฤตถาวร? (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์,2546), หน้า 99.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 92.

ตัดตอนปริมาณน้ำมันจากตะวันออกกลางมาสู่สหรัฐอเมริกาและพันธมิตร เพราะภาพได้ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนแล้วว่าความจำเป็นสุดยุดของประเทศอุตสาหกรรมทุกประเทศอยู่ที่ทรัพยากรน้ำมันแต่แหล่งทรัพยากรน้ำมันสำคัญกลับตั้งอยู่บนความไม่ปลอดภัยและความไม่แน่นอนที่สุด

ในบรรดาแหล่งน้ำมันต่างๆ ในภูมิภาคตะวันออกกลางแหล่งน้ำมันรอบอ่าวเปอร์เซีย มีความสำคัญที่สุด และปากทางเข้าออกสู่อ่าวเปอร์เซียที่ช่องแคบฮอร์มุซ (Hormuz) ก็มีความสำคัญมากที่สุดเช่นกันคือ ถือเป็นช่องแคบทางภูมิยุทธศาสตร์ (geo-strategic chokepoint) ที่สำคัญที่สุดในโลก

การนำเข้าน้ำมันจากตะวันออกกลางของสหรัฐอเมริกามีไม่มากเท่ากับประเทศในยุโรป แต่หากการนำเข้าน้ำมันจากตะวันออกกลางของประเทศในยุโรปต้องเผชิญอุปสรรคและขาดความต่อเนื่องก็ย่อมส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อสหรัฐอเมริกาในฐานะที่เป็นพันธมิตรคู่ค้ารายสำคัญที่สุดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองสหรัฐอเมริกาได้ก้าวเข้ามาทั้งในด้นเป็นพันธมิตรธุรกิจเรื่องน้ำมันกับอังกฤษและฝรั่งเศสและโดยลำพังตัวเองในฐานะเป็นขั้วอำนาจหนึ่งในยุคสงครามเย็น⁹

2.1.1.2 วัตถุประสงค์ประการที่ 2 : การสกัดกั้นสหภาพโซเวียต

จุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งของสหรัฐอเมริกาในการเข้ามาในภูมิภาคตะวันออกกลางก็คือ การสกัดกั้นอิทธิพลของสหภาพโซเวียต¹⁰ เพื่อมิให้เข้ามาบีบบบาทควบคุมทางการเมืองและการทหารในภูมิภาคและที่สำคัญเหนือทรัพยากรน้ำมัน โดยเฉพาะเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลงสหรัฐอเมริกาได้เริ่มมองเห็นภัยจากสหภาพโซเวียต อันเนื่องมาจากการขยายอิทธิพลเข้ามาในตะวันออกกลางซึ่งเป็นดินแดนที่มีความอ่อนไหวและขาดเสถียรภาพทางการเมือง สหรัฐอเมริกาจึงต้องดำเนินการเคลื่อนไหวไม่ว่าจะเป็นการสร้างพันธมิตรกับบรรดารัฐอาหรับต่างๆ โดยมีการร่วมมือกันทั้งในรูปการให้ความช่วยเหลือทางทหารกำลังกองทัพ อาวุธยุทโธปกรณ์ เช่น สหรัฐอเมริกาได้เข้าช่วยประเทศกรีซต่อต้านการก่อการร้ายของขบวนการชาตินิยม โดยประธานาธิบดี ทรูแมน แห่งสหรัฐอเมริกา มีความเห็นว่าถ้ากรีซเป็นอะไรไปจะมีผลต่อตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นเหตุผลคล้ายกับการล้มของโดมิโน จุดนี้นับเป็นการเริ่มของสงครามเย็นหรือการที่สหรัฐอเมริกาในสมัยประธานาธิบดีไอเซนเฮาว์ เสนอจัดตั้งกติกาสัญญาแบกแดดในปีพ.ศ.2498¹¹

⁹ วิวัฒน์ชัย อัดถากร,สงครามสหรัฐ-อิรัก : ผลกระทบต่อไทยและภูมิภาคในมุมมองของ 2 นักวิชาการไทย. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ,49,36 (31 มกราคม 2546),หน้า 14.

¹⁰ สุรชาติ บำรุงสุข, ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา : ปัญหาและผลกระทบ . (กรุงเทพมหานคร : สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2529), หน้า 13.

¹¹ จิตรลดา พิศาลพงศ์, "สหประชาชาติกับการใช้มาตรการบีบบังคับ : ศึกษากรณีวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย (ค.ศ.1990-1991)." (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2535),หน้า 120-121.

โดยสหรัฐอเมริกาไม่เข้าเป็นสมาชิก แต่มี อิหร่าน อิรัก ตุรกี ปากีสถาน และอังกฤษ ร่วมเป็นแนวสกัดกั้นสหภาพ โซเวียต เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อปกป้องภูมิภาคตะวันออกกลางให้พ้นจากการคุกคามของ สหภาพโซเวียต ด้วยเหตุที่ภูมิภาคตะวันออกกลางมีความสำคัญอย่างยิ่งกับสหรัฐอเมริกา

สหภาพโซเวียตไม่มีผลประโยชน์โดยตรงในตะวันออกกลางมากเท่ากับสหรัฐอเมริกา เพราะไม่ต้องพึ่งพาทรัพยากรน้ำมันจากภูมิภาคนี้เท่ากับสหรัฐอเมริกาและประเทศยุโรปตะวันตก แต่จำเป็นต้องเข้ามาถ่วงดุลย์กับสหรัฐอเมริกาในยุคสงครามเย็น ซึ่งสหภาพโซเวียตเป็นทางเลือกของแหล่งอาวุธให้แก่ประเทศอาหรับหลายประเทศที่มีความจำเป็นต้องใช้อาวุธ สหภาพโซเวียตมีความสัมพันธ์ที่ดีกับอิรักโดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ.2515 เมื่อทั้งสองประเทศได้ทำสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือระหว่างกัน อิรักจึงกลายมาเป็นลูกค้าอาวุธที่สำคัญของสหภาพโซเวียต¹²

อย่างไรก็ตามภายใต้ระบบดุลแห่งอำนาจสองขั้วสหภาพโซเวียตก็มีประโยชน์ต่อภูมิภาคตะวันออกกลางเช่นกัน คือเป็นทางเลือกด้านอาวุธและความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่กลุ่มประเทศอาหรับซึ่งต่อต้านสหรัฐอเมริกาและมหาอำนาจยุโรป เนื่องจากให้การสนับสนุนต่ออิสราเอลในปัญหา ยิว – ปาเลสไตน์ (ทั้งๆ ที่กลุ่มอาหรับก็ซื้ออาวุธจากสหรัฐอเมริกาและยุโรปด้วย) ฝ่ายสหภาพโซเวียตนั้น สาธารณรัฐในสหภาพโซเวียต(ขณะยังไม่ล่มสลาย) อย่างน้อยห้าสาธารณรัฐในเขตเอเชียกลาง (Central Asia) มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม(เนื่องจากในอดีตเคยเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของจักรวรรดิออตโตมันเป็นเวลานาน)สหภาพโซเวียตเห็นว่าการรักษา สัมพันธภาพที่ดีต่อกลุ่มประเทศอาหรับที่เป็นอิสลามในตะวันออกกลางเท่านั้นจึงจะเป็นหนทางป้องกันมิให้มีการแทรกแซงจากประเทศกลุ่มอาหรับเข้าไปทำลายความมั่นคงของอำนาจรัฐภายใต้การปกครองระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในสาธารณรัฐเหล่านั้น นอกจากนี้การสร้างอุปสรรคให้แก่โลกตะวันตก ในการเข้าถึงแหล่งน้ำมันในตะวันออกกลางได้นั้นสหภาพโซเวียต ถือว่าเป็นประโยชน์แก่ตน ทั้งสิ้น เมื่อกลุ่มประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกล่มสลายลงซึ่งมีผลกระทบกระเทือนอย่างหนักหน่วงไปถึงสหภาพโซเวียตในต้นทศวรรษ 1990 แต่นโยบายใหม่ของ กอร์บาเชฟ (กลัสนอสต์ - เปเรสตรอยกา) ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 มีผลให้สหภาพโซเวียตลดบทบาทการเป็นคู่แข่งกับสหรัฐอเมริกาในตะวันออกกลางลงจากเดิม สหรัฐอเมริกาจึงอยู่ในฐานะได้เปรียบสหภาพโซเวียตในภูมิภาคนี้ โดยไม่ต้องออกแรงมากนัก เช่น อิรัก ก็ได้หันมาเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริการะหว่างทำสงครามกับอิหร่าน¹³

¹² สุรชาติ บำรุงสุข, ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา: ปัญหาและผลกระทบ, หน้า 17.

¹³ ประทุมพร วัชรเสถียร และไชยวัฒน์ คำชู, อิรัก วิกฤตถาวร? , หน้า 125-126.

2.1.1.3 วัตถุประสงค์ประการที่ 3 : การคุ้มครองและรักษาคุณานาอิสราเอล

สหรัฐอเมริกาที่มีความจำเป็นที่ต้องสนับสนุนและปกป้องความมั่นคงปลอดภัยของรัฐบาลอิสราเอล เพราะนอกจากสหรัฐอเมริกาและอิสราเอลจะมีสายสัมพันธ์ซึ่งทางด้านวัฒนธรรมซึ่งถูกโยงใยด้วยศาสนายูดาห์ กับ ศาสนาคริสต์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของคัมภีร์ภาคพันธสัญญา เดิมกับภาคพันธสัญญาใหม่ (Old and New Testament ซึ่งรวมเรียกว่า คัมภีร์ไบเบิล) แล้วชาวอเมริกันเชื้อสายยิวยังเป็นแกนสำคัญของกระบวนการและพัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลอเมริกันตั้งแต่ก่อตั้งสาธารณรัฐเป็นต้นมาและจะดำเนินเช่นนี้ตลอดไปในอนาคต¹⁴ โดยสหรัฐอเมริกาได้รับผิดชอบต่ออิสราเอลแทนอังกฤษผู้ก่อตั้งรัฐนี้ขึ้นมาในปัจจุบันโดยถือเอาการดำรงอยู่ของอิสราเอลเป็นผลประโยชน์สำคัญของชาติ สหรัฐอเมริกาสนับสนุนอิสราเอลเพื่อป้องกันมิให้รัฐอาหรับเอาชนะอิสราเอลเป็นพื้นฐาน โดยทั้งนี้อิสราเอล เป็นพันธมิตรที่คอยช่วยเหลือสหรัฐอเมริกาในภารกิจปฏิบัติการพิเศษทั่วโลกไม่เฉพาะแต่ในภูมิภาคตะวันออกกลางเท่านั้น ดังนั้นวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับอิสราเอลจึงมีความสำคัญมากต่อสหรัฐอเมริกา

นอกจากนั้นยังมีสาเหตุบางประการที่ทำให้สหรัฐอเมริกาให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษแก่อิสราเอลโดยเป็นข้อพิจารณาของ ศาสตราจารย์ Noam Chomsky แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซินผู้เชี่ยวชาญทางภาษาศาสตร์และเป็นนักวิจารณ์นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาได้วิเคราะห์ไว้ว่า¹⁵ กลุ่มกบฏและกลุ่มผลประโยชน์ในสหรัฐอเมริกากลุ่มชาวยิว (ซึ่งร่ำรวย) กลุ่มลอบบี้เพื่ออิสราเอลในวงการเมือง ทำงานช่วยเหลือรัฐบาลอิสราเอลอย่างดีเยี่ยม รวมทั้งสหภาพกรรมกรชาวโปรแตสแตนต์ กลุ่มอนุรักษ์นิยม กลุ่มเสรีนิยม และองค์การจัดตั้งเพื่ออิสราเอลมาชุมนุมสนับสนุนร่วมกันเป็นปัจจัยช่วยส่งเสริมฐานะของอิสราเอล นอกจากนั้นผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกายังถูกนำไปเชื่อมโยงกับความมั่นคงของอิสราเอลอีกด้วย เช่น การสนับสนุนอิสราเอลเพื่อป้องกันการคุกคามของสหภาพโซเวียตในตะวันออกกลาง โดยกำหนดให้อิสราเอลเป็นทรัพย์สินทางยุทธศาสตร์ซึ่งสหรัฐอเมริกาก็ได้ยอมรับความคิดนี้ในทศวรรษที่ 1950 โดยถือว่า อิสราเอลเป็นเครื่องช่วยกีดขวางพวกชาตินิยมจัดชาวอาหรับที่คุกคามผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกา จากบันทึกของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ปี พ.ศ.2501 ระบุว่าอิสราเอลเป็นประเทศสนับสนุนฝ่ายตะวันตกที่เหลืออยู่เพียงประเทศเดียวในตะวันออกกลาง ต่อมาในทศวรรษที่ 1970 นักวิเคราะห์สหรัฐอเมริกา เห็นว่าอิสราเอลกับอิหร่านภายใต้พระเจ้าชาห์ช่วยสหรัฐอเมริกาควบคุมอ่าวเปอร์เซีย จนในที่สุดทศวรรษที่ 1980 เห็นว่าอิสราเอลมีบทบาทสำคัญในระบบการสนับสนุนกองกำลังเคลื่อนที่เร็วของ

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า123.

¹⁵ ชุมพล เลิศรัฐการ, สงครามอ่าวเปอร์เซีย, หน้า 77.

สหรัฐอเมริกาในตะวันออกกลาง จนมีคำกล่าวที่ว่า "ความเชื่อมั่นในอิสราเอลสร้างความเข้มแข็งแก่สหรัฐอเมริกา"¹⁶

ส่วนการสนับสนุนอิสราเอลนั้น สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางทุนทรัพย์และวัตถุเป็นจำนวนมาก พิจารณาจากงบประมาณ ปี พ.ศ.2522 - 2525 อิสราเอลได้รับความช่วยเหลือทางการทหาร ร้อยละ 48 และทางเศรษฐกิจร้อยละ 35 (จากปริมาณรวมที่สหรัฐอเมริกาให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลก) งบประมาณประจำปี พ.ศ.2526 รัฐบาลเรแกนขอจัดสรรให้แก่ อิสราเอล 2,500 ล้านดอลลาร์ ดอกเบี้ยต่ำ ยิ่งกว่านั้นมักมีการยกหนี้ให้อีกทั้งให้สิทธิพิเศษในการชำระหนี้ หรือเพิ่มการช่วยในรายการหรือวิธีการที่ไม่ปรากฏในบัญชีงบประมาณ และไม่ควบคุมการใช้จ่ายใกล้ชิด เป็นต้น¹⁷

วัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการนี้ เป็นหลักการใหญ่ของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคตะวันออกกลางและอ่าวเปอร์เซีย ดังนั้นการดำเนินการของสหรัฐอเมริกาต่อภูมิภาคนี้ ผู้กำหนดและดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกาก็จะพิจารณาวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการนี้ควบคู่กันไปเสมอเป็นปัจจัยหลักของยุทธศาสตร์สหรัฐอเมริกาในตะวันออกกลาง

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิรัก

2.2.1 ความสัมพันธ์สหรัฐอเมริกา – อิรัก ช่วงสงครามเย็น

สหรัฐอเมริกากับอิรักเริ่มมีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 ในปีนั้น อิรักรับเอาความช่วยเหลือทางการทหารจากสหรัฐอเมริกาและเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางการทหารตามสนธิสัญญาแบกแดดกับตุรกี อิหร่าน ปากีสถาน และอังกฤษ ในปีต่อมาพันธมิตรทางการทหารกลุ่มนี้มีสหรัฐอเมริกาหนุนหลังและประเทศอาหรับหลายประเทศคัดค้าน¹⁸

ในปี พ.ศ.2501 เมื่อคณะนายทหารกลุ่มหนึ่งโค่นล้มกษัตริย์ไฟซาล รัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็เริ่มไม่พอใจรัฐบาลใหม่ของอิรัก พลเอกอับดุล การ์ิมกัสซิม ผู้นำคนใหม่ของอิรักมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพรรคคอมมิวนิสต์อิรัก ในปี พ.ศ.2502 อิรักถอนตัวออกจากสมาชิกสนธิสัญญาแบกแดดและงดรับความช่วยเหลือทางการทหารจากสหรัฐอเมริกา หลังจากเกิดสงครามหกวันระหว่าง

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 78 - 79.

¹⁷ จิตรลดา พิศาลสุพงศ์, "สหประชาชาติกับการใช้มาตรการบีบบังคับ : ศึกษาเฉพาะกรณีวิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซีย (ค.ศ.1990-1991), หน้า 125.

¹⁸ สมภพ โรจนพันธ์, ซัดดัม ฮุสเซนนักรบผู้เขย่าโลก. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มณฑลนาสตาปีตย์, 2534), หน้า 123.

อิสราเอลกับชาติอาหรับในปี พ.ศ.2510 แล้วความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิรักก็สิ้นสุดลง อิรักไม่ยอมเจรจากับสหรัฐอเมริกาไม่ว่าเรื่องใด¹⁹

2.2.2 ความสัมพันธ์สหรัฐอเมริกา – อิรัก ช่วงสงคราม อิรัก - อิหร่าน

เมื่อ อะยาตอลลอห์ โคเมนี ขึ้นครองอำนาจในอิหร่านในปี พ.ศ.2522 ทั้งสหรัฐอเมริกาและอิรักต่างก็วิตกกังวลต่อท่าทีของอิหร่าน ดังนั้นเจ้าหน้าที่สหรัฐอเมริกากับอิรักจึงมีการติดต่อกันลับๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่นักศึกษาอิหร่านยึดสถานทูตสหรัฐอเมริกา และจับเจ้าหน้าที่สถานทูตเป็นตัวประกัน นายพลเล็กซานเดอร์ เฮก รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกาวางแผนสร้างความเข้าใจอันดีกับอิรักเพื่อต่อต้านการขยายอิทธิพลของโซเวียตในตะวันออกกลาง²⁰ การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทั้งสองประเทศยังมีอยู่ แม้แต่ในขณะที่อิสราเอลส่งฝูงบินเข้าโจมตีโรงงานนิวเคลียร์ของอิรักในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2524

เมื่อเกิดสงคราม อิรัก – อิหร่าน ขึ้นใน พ.ศ.2523 สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียตและฝรั่งเศส ได้ขายและสนับสนุนอาวุธยุทโธปกรณ์โดยไม่คิดมูลค่าแก่ฝ่ายอิรักมากกว่าอิหร่านโดยมิได้เข้าร่วมสงครามโดยตรง สหรัฐอเมริกาขายเครื่องบินเจ็ตให้แก่อิรักหลายลำและได้ปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับอิรักใน พ.ศ.2527 หลังจากได้ตัดความสัมพันธ์กันไปใน พ.ศ.2510 เมื่อเกิดสงครามระหว่างอาหรับกับอิสราเอล²¹

สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างมีฐานะเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติแต่ไม่ได้มีความพยายามที่จะให้สหประชาชาติเข้ามาบีบบทบาทระหว่างอิรัก – อิหร่านแต่อย่างใด มติแรกของคณะมนตรีความมั่นคงในเรื่องนี้คือ มติที่ 479/1980 ในวันที่ 28 กันยายน พ.ศ.2523 ซึ่งมีขึ้นหลังจากเกิดสงครามแล้ว 6 วัน และได้ประณามอิรักว่าเป็นฝ่ายผิดที่ยกกำลังทหารเข้าไปบุกรุกดินแดนอิหร่านแต่อย่างใดเพียงขอให้ยุติการสู้รบเท่านั้น แสดงให้เห็นว่ามหาอำนาจเหล่านี้มิได้ต้องการที่จะยุติสงครามอย่างจริงจังด้วยเหตุผลที่ว่า นอกจากมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาจะต้องการใช้อิรักมาช่วยสยบระบบการปกครองแบบอิสลามปฏิวัติของโคเมนีในอิหร่านซึ่งประกาศตนเป็นศัตรูต่อสหรัฐอเมริกาโดยตรงแล้ว มหาอำนาจยังหวังประโยชน์จากการขายอาวุธให้แก่คู่สงครามอีกด้วย²²

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

²¹ ประทุมพร วัชรเสถียร และไชยวัฒน์ คำชู. อิรัก วิกฤตการณ์?. หน้า 108-109.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2525 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ลบชื่อประเทศอิรักออกจากบัญชีรายชื่อประเทศที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายระหว่างประเทศ ซึ่งแสดงว่าสหรัฐอเมริกาต้องการให้ความช่วยเหลือต่ออิรักเพราะรัฐบาลสหรัฐอเมริกาดำเนินการให้อิรักรับชนะอิหร่าน ต่อมาในเดือน ธันวาคม พ.ศ.2525 กระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกาดอกกลางค้าประกันสินเชื่อ 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อส่งข้าวไปขายในอิรัก สินเชื่อนี้มีกำหนดเวลาชำระคืน 3 ปี ถ้ารัฐบาลอิรักไม่สามารถชำระหนี้ได้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะเป็นผู้ชำระแทน²³

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2527 สหรัฐอเมริกาได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์โดยสมบูรณ์กับอิรักความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งสองเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านข้าวกรอง และธนาคารสหรัฐยังให้อิรักกู้เงินได้ตามจำนวนที่ต้องการ²⁴

เมื่อมีข่าวเรื่องสหรัฐอเมริกาขายอาวุธให้อิหร่าน เพื่อนำเงินไปช่วยกบฏคอนทราในนิการากัว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองทรุดโทรมลงไป อิรักตอบโต้ด้วยการใช้จรวดเอ็กโซเซตต์ที่ผลิตในฝรั่งเศสยิงเรือรบสตาร์คของสหรัฐอเมริกาและทำให้ทหารเรือของสหรัฐอเมริกาเสียชีวิต 37 คนแต่อิรักก็ยังต้องการรักษาสถานภาพกับสหรัฐอเมริกาไว้จึงรีบขอโทษและให้เงินช่วยเหลือครอบครัวทหารสหรัฐอเมริกาที่เสียชีวิต 27 ล้านดอลลาร์สหรัฐ²⁵

รัฐบาลสหรัฐอเมริกามีนโยบายให้ความช่วยเหลืออิรักมาโดยตลอด เช่น มีการขายเทคโนโลยีระดับสูงให้ ขายข้าวให้ ค้าประกันเงินกู้ให้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 ถึง พ.ศ.2532 อิรักซื้อสินค้าจากสหรัฐอเมริกามีมูลค่า 3.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ ส่วนสหรัฐอเมริกาซื้อน้ำมันจากอิรักเป็นมูลค่า 5.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ²⁶

สรุปผลของการแทรกแซงของมหาอำนาจในสงครามอิรัก – อิหร่าน ระหว่าง พ.ศ.2523 - 2531 ก็คือ²⁷

1. สหรัฐอเมริกามีบทบาทในสงครามมากกว่าสหภาพโซเวียต ซึ่งในช่วงที่เกิดสงครามนี้ นับเป็นการเริ่มเสื่อมอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในตะวันออกกลาง เพราะเป็นช่วงที่มี มิฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ผู้นำสหภาพโซเวียต ประกาศนโยบายต่างประเทศแบบใหม่ ซึ่ง

²³ สมภพ โรจนพันธ์, ขีดดัม ฮุสเซนนักรบผู้เขย่าโลก, หน้า125.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

²⁵ ชุมพล เลิศรัฐการ, สงครามอ่าวเปอร์เซีย, หน้า 122.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า126.

²⁷ ประทุมพร วัชรเสถียรและไชยวัฒน์ คำชู, อิรัก วิกฤตถาวร?, หน้า 109.

เป็นผลต่อเรื่องมาจากนโยบายกลัสนอสต์ – เปเรสตรอยกา หรือนโยบาย เปิด – ปรับ (glasnost - perestroika) ทั้งนี้เพราะเสริมผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกามากกว่าความถูกต้องตามหลักการ

2. สหรัฐอเมริกาเอนเอียงไปในทางด้านให้ความช่วยเหลืออิรักมากกว่าช่วยเหลืออิหร่าน

3. สหรัฐอเมริกาได้ประโยชน์จากการสร้างภาพว่า เกิดความไม่มั่นคงขึ้นในบริเวณอ่าวเปอร์เซีย เนื่องมาจากการรุกรานของโคเมนีที่ต้องการส่งออกการปฏิวัติอิสลามไปทั่วราชอาณาจักร บริเวณจึงทำให้ประเทศอาหรับหลายประเทศเกิดความกลัวภัยและหันเข้าหาสหรัฐอเมริกาในฐานะเป็นผู้ให้ความคุ้มครองและมาเป็นลูกค้าอาวุธของสหรัฐอเมริกาในขณะเดียวกันเช่นประเทศอ่าวเปอร์เซีย รวมทั้งคูเวตด้วย ซึ่งมีผลพวงไปถึงสงครามอ่าวในครั้งต่อไป (พ.ศ.2523 - 2534)

4. สหรัฐอเมริกาแสดงบทบาท realist อทรายแก้ว ทิพากรและคณะอย่างเต็มที่คือเห็นแก่ผลประโยชน์เฉพาะหน้าอย่างไม่มีคุณธรรมคือ ให้ความช่วยเหลือด้านอาวุธและสารเคมีให้อิรักใช้ต่ออิหร่าน แต่ในช่วงเวลาอื่นก็ได้ขายอาวุธให้แก่อิหร่านอย่างลับ ๆ ซึ่งเป็นที่เปิดเผยในระยะภายหลัง

2.3 สงครามอ่าวเปอร์เซีย อิรักบุกคูเวต

วิกฤตการณ์ในอ่าวเปอร์เซียครั้งที่ 2 เริ่มจากการที่อิรักส่งกำลังทหารเข้ายึดครองคูเวต เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2533 โคนล้มเจ้าผู้ครองนครคูเวต พร้อมทั้งจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวของคูเวตขึ้น และต่อมาได้ประกาศผนวกคูเวตให้เป็นส่วนหนึ่งของอิรักนั้นนับว่าเป็นวิกฤตการณ์ครั้งร้ายแรงที่สุดในอ่าวเปอร์เซียหลังจากสงครามอิรักกับอิหร่าน²⁸

รัฐบาลอิรักได้แถลงการณ์ชี้แจงปฏิบัติการทางทหารของตนในครั้งนี่ว่ามีขึ้นตามคำขอร้องของกลุ่มสมาชิกคณะปฏิวัติในคูเวตหรือรัฐบาลเฉพาะกาลชุดใหม่ที่ก่อรัฐประหารโค่นอำนาจซีด จาเบอร์ อัล อาเหม็ด อัล - ซาบาห์ เจ้าผู้ครองนครคูเวต พร้อมกันนี้อิรักได้ประกาศเตือนมิให้มหาอำนาจจากภายนอกซึ่งหมายถึงสหรัฐอเมริกาเข้าแทรกแซงการสู้รบในคูเวต ฉะนั้น กองกำลังอิรักจะ “แปรสภาพคูเวตให้กลายเป็นหลุมฝังศพ”²⁹ นอกจากนี้แล้วอิรักยังได้เรียกกระดุมกำลังพลสำรองเข้าประจำการในกองทัพที่มีกำลังพลทั้งสิ้น 1 ล้าน นายเพื่อเตรียมพร้อมทำสงครามและประกาศภาวะฉุกเฉินภายในประเทศรวมทั้งสั่งปิดน่านฟ้าและพรมแดนของตนด้วย อย่างไรก็ตาม

²⁸ พันโทประสิทธิ์ชัย ชัดติยะ, “การปฏิบัติการทางทหารของกองกำลังผสมในสงครามอ่าวเปอร์เซียกับกฎหมายระหว่างประเทศ”, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 11.

²⁹ ศิริพร ฝูมูลตรี, “การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหาสงครามอิรัก-คูเวต (2 สิงหาคม 2533 - 23 กุมภาพันธ์ 2534)”, (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 40.

ในช่วงแรกของปฏิบัติการรุกรานคูเวตนี้ อิรักยังระบุท้าวว่าจะถอนกำลังทหารออกจากคูเวตเมื่อสถานการณ์ในประเทศนั้นกลับเข้าสู่ภาวะที่มีเสถียรภาพดังเดิม

ต่อมาในวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2533 อิรักได้ประกาศ รายนามคณะผู้บริหารชุดใหม่ของคูเวตประกอบด้วยนายทหาร 9 นาย ซึ่งมี พ.อ.อัลลา ฮุสเซน อาลี ผู้เป็นบุตรเขยของประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคูเวตและดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุด ผู้รักษาการรัฐมนตรีกลาโหมและรัฐมนตรีมหาดไทยด้วย รัฐมนตรีที่ได้รับการแต่งตั้งพร้อมกันนี้อีก 8 คน ประกอบด้วย พ.ต.วาเล็ด ซาอูล โมฮัมหมัด อับดุลลาห์ รัฐมนตรีต่างประเทศ, ร.อ.ฟูอัด ฮุสเซน อาหมัด รัฐมนตรีน้ำมันและรักษาการรัฐมนตรีการคลัง, ร.อ.ฟาเดล ไฮดาร์ อัล - วาฟีกิ รัฐมนตรีสารสนเทศและรักษาการรัฐมนตรีคมนาคม, ร.อ.มิซาล ซาอิด อัล - ฮาดับ รัฐมนตรีสาธารณสุขและการเคหะ, พ.ต.ฮุสเซน อัล - เขมาวี รัฐมนตรีแรงงานและรักษาการสวัสดิการสังคม, ร.อ.นัสเซอร์ แมนซอร์ อัล - มันดิล รัฐมนตรีศึกษาธิการ, ร.อ.อิสซัม อับดุล - มาจิต ฮัสซัน รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมและกิจการศาสนาอิสลามและ พ.อ.ยาคุบ โมฮัมหมัด รัฐมนตรีการค้า การไฟฟ้าและวางแผนงาน³⁰

2.3.1 สาเหตุของสงคราม

ปฏิบัติการบุกคูเวตของกองทหารอิรักครั้งนี้เป็นไปอย่างรวดเร็วจับไวชนิดที่แทบไม่มีใครคาดคิดมาก่อน แม้แต่มหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาเองก็มีรายงานบางกระแสว่าไม่ทันเคลื่อนไหวขัดขวางปฏิบัติการของอิรัก เนื่องจากไม่มีรายงานการเคลื่อนไหวดังกล่าว อย่างไรก็ตามหลังจากที่อิรักบุกเข้ายึดคูเวตแล้วนั้นมีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้ประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ของอิรักบุกเข้ายึดคูเวตว่าเกิดจากหลายเหตุผลหลายประการ ที่สำคัญคือ

1) แผนคุมแหล่งน้ำมันโลก ประธานาธิบดีซัดดัมไม่พอใจที่คูเวตยีนดีลดราคาน้ำมันของกลุ่มโอเปคลงให้ต่ำกว่าบาร์เรลละ 18.5 ดอลลาร์ เพื่อสนองภาวะน้ำมันล้นตลาดโลกอันส่งผลให้อิรักสูญเสียรายได้จากการขายน้ำมันไปเป็นมูลค่ามหาศาลในขณะที่อิรักมีความต้องการเงินตราต่างประเทศเพื่อฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังทำศึกกับอิหร่านมานานถึง 8 ปี ประธานาธิบดีซัดดัมต้องการให้ราคาน้ำมันโลกขยับสูงขึ้น การเคลื่อนพลเข้ายึดคูเวตซึ่งเป็นประเทศที่มีกำลังการผลิตน้ำมันถึง 1 ใน 5 หรือประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ของกำลังผลิตโลกและหากอิรักสามารถยึดแหล่งผลิตน้ำมันสำคัญแห่งนี้ได้รวมไปถึงแผนการรุกรานซาอุดีอาระเบียซึ่งเป็นแหล่งผลิตน้ำมัน

³⁰ "สรุปภาวะเศรษฐกิจกลางปี 2534 บันทึกสงครามตำนานพายุทะเลทราย", ฉบับพิเศษหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, (สิงหาคม 2534) หน้า 13.

สำคัญอีกแหล่งหนึ่งก็จะทำให้อิรักสามารถควบคุมการผลิตน้ำมันได้ถึง 40 เปอร์เซ็นต์ของโลกและบทบาทในการกำหนดราคาน้ำมันโลกก็จะตกอยู่ในมือของอิรักได้³¹

ก่อนหน้าการรุกรานคูเวต ประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน เคยประกาศไว้ว่าจะให้ราคาน้ำมันขยับขึ้นไปถึงบาร์เรลละ 25 เหรียญสหรัฐซึ่งทันทีที่กำลังทหารของอิรักบุกยึดคูเวตได้ในวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2533 ราคาน้ำมันในตลาดโลกก็ดีดตัวขึ้นทันทีจากราคาบาร์เรลละ 16 ดอลลาร์สหรัฐ เป็นราคาบาร์เรลละ 23.5 ดอลลาร์สหรัฐ³²

2) แรงกดดันจากหนี้สงคราม ประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน มีแรงกดดันที่ต้องบุกเข้ายึดคูเวตให้ได้เนื่องจากความต้องการซึ่งอำนาจและเงินเพื่อฟื้นฟูบูรณะประเทศซึ่งตกอยู่ในภาวะย่ำแย่จากการทำสงคราม 8 ปีกับอิหร่าน การเข้าสู่สงครามในระบอบเวลานั้นทำให้อิรักมีหนี้สินรวมประมาณ 70,000 – 80,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เนื่องจากในระหว่างการทำสงครามกับอิหร่านนั้น การผลิตน้ำมันของอิรักต้องลดลงในขณะที่ราคาน้ำมันเองก็ตกต่ำแต่รายจ่ายในการทำสงครามสูงมากจนต้องมีการกู้หนี้ยืมสินจากต่างประเทศ³³

3) อิรักไม่มีทางออกทะเลไปสู่อ่าวเปอร์เซียเนื่องจากถูกเกาะ “บูมียัน” และ “วาร์บา” ของคูเวตขวางทางออก การใช้กำลังยึดคูเวตของอิรักครั้งนี้ประธานาธิบดีซัดดัมอ้างสิทธิ์ว่าคูเวตเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอิรักมาตั้งแต่อดีตสมัยของจักรวรรดิออตโตมัน ถ้าอิรักยึดคูเวตได้ก็จะมีทางออกสู่อ่าวเปอร์เซีย ได้อย่างสะดวก³⁴

4) อิรักและคูเวตมีกรณีพิพาทด้านพรมแดนกันมาก่อนโดยเฉพาะในดินแดน “รูไมเลีย” ซึ่งเป็นบริเวณที่มีน้ำมันมากและอยู่ต่อพรมแดนระหว่างสองประเทศ อิรักได้กล่าวหาว่าคูเวต “ขโมยสูบน้ำมัน” ของอิรักในบริเวณนี้ไปขายและการเจรจายุติข้อพิพาทระหว่างทั้งสองในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2533 ไม่ประสบผลสำเร็จ

2.3.2 บทบาทของชาติต่าง ๆ

1) สหรัฐอเมริกา

ความพยายามในการผลักดันอิรักออกจากคูเวตนั้น สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาท

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

³³ สมชาติ ธรรมศิริ, บทบาทสหประชาชาติในการแก้ไขวิกฤตการณ์อิรัก - คูเวตตามกฎบัตรสหประชาชาติ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 13.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

อย่างมากแต่สหรัฐอเมริกาเองก็ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ความพยายามในระยะต้นจึงได้แก่การสร้างระบบพันธมิตรใหม่ โดยการพยายามชักจูงชาติพันธมิตรตะวันตก (ทั้งในสภายุโรปตะวันตกและญี่ปุ่น), การหันไปแสวงหาพันธมิตรกับกลุ่มประเทศอาหรับทั้งพันธมิตรเดิม (ซาอุดีอาระเบีย, อียิปต์) และพันธมิตรใหม่ (ซีเรีย), ตลอดจนการแสวงหาความร่วมมือกับโซเวียต ความพยายามในอันดับต่อมาจึงได้แก่การผลักดันผ่านสหประชาชาติโดยการให้มีการผ่านมติของสหประชาชาติในการใช้กำลังบังคับให้อิรักถอนตัวออกจากคูเวต³⁶

2) สหภาพโซเวียต

สหภาพโซเวียตจะมีความเห็นคล้อยตามสหรัฐอเมริกาอย่างมากจนมีเสียงกล่าวว่าท่าทีของโซเวียตเป็นไปในแนวเดียวกับสหรัฐอเมริกามากกว่าพันธมิตรของสหรัฐในยุโรปตะวันตก อย่างเช่นฝรั่งเศส แต่โซเวียตก็ตระหนักถึงเรื่องนี้ไม่น้อย โซเวียตจึงพยายามอย่างมากที่จะเล่นบทบาทผ่านสหประชาชาติเพราะหากปล่อยให้สหรัฐอเมริกาเล่นบทบาทระหว่างประเทศเองทั้งหมดแล้วก็เท่ากับปล่อยให้สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ควบคุมเวทีระหว่างประเทศนั่นเอง ทางออกของโซเวียตจึงต้องการผลักดันให้สหรัฐอเมริกายู่ภายใต้โครงสร้างของสหประชาชาติและบทเรียนสำคัญสำหรับโซเวียตในช่วงสงครามเกาหลีก็คือการปฏิเสธการมีส่วนร่วมในเวทีของสหประชาชาติ จึงเท่ากับปล่อยให้สหรัฐอเมริกาเล่นบทบาทหลักฝ่ายเดียวในเวทีดังกล่าว

แต่ความพยายามในการผลักดันให้บทบาทของสหรัฐอเมริกายู่ในกรอบของสหประชาชาติก็นำไปสู่ปัญหาในทางปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากมติของสหประชาชาติที่อนุมัติให้ใช้กำลังเมื่ออิรักปฏิเสธที่จะถอนตัวออกจากคูเวตกำลังที่จะนำมาใช้ในการนี้ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของสหประชาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมของสมัชชาความมั่นคงอันทำให้ชาติสมาชิกเล็กๆเกิดความกังขาว่าเวทีของสหประชาชาติอาจจะถูกกำหนดหรือครอบงำโดยสหรัฐอเมริกาได้อย่างมากในอนาคตเพราะดุลถ่วงแต่เดิมจากโซเวียตนั้นกลายเป็นสิ่งที่ไม่มีพลังแล้วในระยะเวลาข้างหน้า³⁷

2.3.3 ผลของสงครามอ่าวเปอร์เซีย

การที่อิรักบุกคูเวตในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2533 จนกลายเป็นสงครามระหว่างกองกำลังสัมพันธมิตรของสหประชาชาติกับอิรักในเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ผลที่ตามมาจากสงครามอิรัก - คูเวตมีดังนี้³⁸

³⁶ สุรชาติ บำรุงสุข.ค.ศ.2000 ยุทธศาสตร์โลกหลังสงครามเย็น(กรุงเทพมหานคร.สำนักพิมพ์มติชน.2537).หน้า 26.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

³⁸ ประทุมพร วัชรเสถียร และไชยวัฒน์ คำชู, อิรัก วิกฤตการณ์?, หน้า 129 -132.

1. อิรักได้รับความสูญเสียจากสงครามทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การทูต และศักดิ์ศรีทางการเมืองระหว่างประเทศอย่างมาก
2. ผลของสงครามนี้ได้นำมาซึ่งมาตรการแซงก์ชันของสหประชาชาติซึ่งมีผลต่อเนื่องมาจนถึงสงครามอ่าวครั้งที่สอง (แม้จะมีการยืดหยุ่นผ่อนปรนบ้างด้วย "แผนงานน้ำมัน แลกอาหาร" (Oil for Food Program) ในระหว่างนั้น) ที่อิรักถูกลงโทษด้วยการแซงก์ชันในฐานะ "ผู้รุกราน" เช่นนั้น ทำให้อิรักไม่มีโอกาสได้บูรณะฟื้นฟูประเทศซึ่งย่อยยับจากสงครามได้
3. แม้อิรักจะยังคงมีสถานะภาพเป็นรัฐเอกราชทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่บทบาทของอิรักในฐานะที่เป็นรัฐผู้แพ้ในสงครามครั้งนั้น ทำให้อิรักต้องตกอยู่ภายใต้มาตรการลงโทษหลายประการซึ่งมีผลเท่ากับเป็นการ "จำกัด" หรือ "ทำลาย" ความเป็นรัฐเอกราชของอิรักลงไปโดยสิ้นเชิงเริ่มตั้งแต่การไม่สามารถติดต่อค้าขายกับต่างชาติไม่ได้ตามปกติเพราะมาตรการแซงก์ชัน การต้องยินยอมให้คณะกรรมการพิเศษแห่งสหประชาชาติ (UNSCOM) ชุกแรกเข้ามาสืบเสาะค้นหาอาวุธร้ายแรงภายในประเทศอย่างที่สามารถล่องล้าเข้าไปในเขตหวงห้ามซึ่งมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์แห่งชาติของอิรักได้เกือบทุกแห่ง รวมทั้งการที่อิรักต้องยินยอมให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษใช้อำนาจเข้ามากำหนด "เขตห้ามบิน" ทางภาคเหนือและภาคใต้ของอิรักเพื่อป้องกันมิให้ อิรักทำการปราบปรามชนกลุ่มน้อยชาวเคิร์ดทางภาคเหนือและชนมุสลิมชีอะห์ทางภาคใต้ ซึ่งมีปฏิบัติการต่อต้านรัฐบาลกลางอยู่เป็นประจำ
4. ภายหลังจากสงครามกับคูเวตแล้ว มีกลุ่มชาวอิรักหลายกลุ่มใน 14 จังหวัด จากจำนวนทั้งหมด 18 จังหวัดทั่วประเทศต่อต้านรัฐบาลกลางในระดับต่างๆ³⁹
5. แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะมี "ปฏิบัติการพายุทะเลทราย" (Operation Desert Storm เพื่อบังคับให้อิรักถอนกำลังออกจากคูเวต) ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังสหประชาชาติ ปฏิบัติการครั้งนี้เป็นการน่านโยบายระเบียบโลกใหม่ (New World Order) ของประธานาธิบดีจอร์จ บุช ให้เป็นรูปธรรมคือ สหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจชั่วคราวในโลกว่านนั้นที่สามารถใช้กำลังได้ในทุกภูมิภาคโดยไม่มีอำนาจใดๆ มาถ่วงดุล โดยเฉพาะในภูมิภาคตะวันออกกลางซึ่งเป็นดินแดนที่มีความละเอียดอ่อนทางยุทธศาสตร์ตลอดมา สหรัฐอเมริกายังประสบความสำเร็จทางอ้อมที่สามารถทำลายเอกภาพของกลุ่มรัฐอาหรับได้สำเร็จ คือประเทศอาหรับส่วนใหญ่ต่อต้านอิรักในสงครามครั้งนี้ และหันมามองเห็นว่าสหรัฐอเมริกาสามารถเป็นที่พึ่งพาได้ในยามฉุกเฉิน

³⁹ จรัญ มะลูลีม "มุสลิมภาคใต้สงครามและผลกระทบ", มติชนสุดสัปดาห์, 23,1174,(14-20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2546), หน้า

6. อย่างไรก็ดี การที่สหรัฐอเมริกาได้เข้าไปมีบทบาทเพิ่มขึ้นในตะวันออกกลาง ภายหลังจากสงครามครั้งนี้ มิใช่จะมีส่วนในการพัฒนาประชาธิปไตยในภูมิภาคนี้ หรือมิใช่เข้าไปเป็นตัวนำในการสร้างบรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้ให้ดีขึ้นแต่อย่างใด⁴⁰

7. สหรัฐอเมริกาเริ่มตระหนักว่าความเป็นมหาอำนาจเดี่ยวของตนเองจะปลอดภัยราบรื่น มิได้หากมีประเทศหนึ่งประเทศใดซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นประเทศมหาอำนาจ แต่มีนโยบายชอบรุกราน ไม่ยับยั้งชั่งใจในการทำสงคราม และมีศักยภาพในการมีอาวุธร้ายแรงก็อาจเป็นภัยต่อสหรัฐอเมริกาได้ ด้วยเหตุนี้ สหรัฐอเมริกาจึงมีนโยบาย "สกัดกั้น" อีรักทุกวิถีทางด้วยเครื่องมือต่างๆ เช่น ผลักดันให้เกิดมาตรการจำกัดบทบาทของอิรักด้านเศรษฐกิจและด้านอาวุธโดยสหประชาชาติ ขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกาก็ไม่ลังเลที่จะก้าวข้ามไปถึงขั้นใช้อาวุธต่ออิรักโดยตรง จะเป็นการใช้อาวุธโดยจำกัดเขตหรือไม่ก็ตาม จะโดยชอบธรรมหรือไม่ก็ตาม

2.3.4 นโยบายของไทยต่อสงครามอ่าวเปอร์เซีย

วิกฤตการณ์อ่าวเปอร์เซียที่เริ่มจากการที่อิรักบุกยึดคูเวต เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2533 นั้น ได้ก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากติดตามมากับประเทศที่มีผลประโยชน์ผูกพันอยู่ในภูมิภาคตะวันออกกลาง สำหรับประเทศไทยปัญหาหรือผลกระทบทางด้านความมั่นคงหรือภัยคุกคามจากสงครามโดยตรงนั้นไม่เด่นชัด เนื่องจากภูมิศาสตร์ที่ห่างไกล แต่ผลทางด้านเศรษฐกิจการพลังงานและแรงงาน ได้รับผลกระทบมากกว่าเนื่องจากมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและการใช้กำลังทหารเข้าเผด็จศึกกับฝ่ายอิรัก โดยกองกำลังสหประชาชาติทำให้การติดต่อค้าขายเกิดความยากลำบากและความไม่ปลอดภัยอันเนื่องมาจากสงคราม⁴¹

นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหาสงครามอ่าวเปอร์เซีย ที่สำคัญได้แก่ การสนับสนุนมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่ให้อิรักถอนตัวออกจากคูเวต โดยปราศจากเงื่อนไขและการขอความร่วมมือจากต่างชาติในการอพยพช่วยเหลือแรงงานไทยรวมไปถึงการแก้ไขปัญหาด้านแรงงาน พลังงานและการค้าซึ่งถูกกระทบโดยวิกฤตการณ์ ครั้งนี้ ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

⁴⁰ พล.อ.ท.วัชร ฤทธาคนี, "บาหนักสงครามสหรัฐ-อิรัก 2003" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, 49,52(23พฤษภาคม 2546), หน้า 38.

⁴¹ ศิริพร มุยมูลตรี, "การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหาสงครามอิรัก-คูเวต (2 สิงหาคม 2533 - 23 กุมภาพันธ์ 2534), หน้า 106.

1. ประเทศไทยได้แสดงท่าทีที่สอดคล้องกับมติของประชาคมโลกด้วยการสนับสนุนมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ เป็นการยืนยันในหลักการของความถูกต้อง แต่ในขณะเดียวกันไทยมิได้ใช้มาตรการใดๆ บีบคั้นอิรักโดยหวังว่า ในระยะยาวไทยจะสามารถมีความสัมพันธ์อันดีกับอิรักได้ และเราได้ปฏิบัติต่อเจ้าหน้าที่ของอิรักในประเทศไทยอย่างปกติทั่วไป รวมทั้งให้ความปลอดภัยเป็นอย่างดี

2. การแก้ไขปัญหาระยะยาวหรือผลกระทบจากความขัดแย้งในอ่าวเปอร์เซีย เช่น ปัญหาพลังงาน การค้า และที่สำคัญคือปัญหาแรงงานไทยซึ่งจะต้องได้รับการช่วยเหลือป้องกันไม่ให้เกิดความเดือนร้อนหรือสูญเสียเลือดเนื้อและชีวิต⁴²

ภายหลังสงครามอ่าวเปอร์เซีย สหประชาชาติได้มีความพยายามที่จะค้นหาและปลดอาวุธทำลายล้างสูงที่เชื่อว่า อิรักมีอยู่ในความครอบครองและอิรักอาจนำมาใช้คุกคามเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคตะวันออกกลางได้ดังเช่นที่เคยกระทำกับคูเวต สหประชาชาติจึงได้กำหนดมาตรการบีบบังคับอิรักให้ปฏิบัติตามมติของสหประชาชาติจนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สหรัฐอเมริกาอ้างในการบุกโจมตีอิรักซึ่งจะกล่าวต่อไป

2.4 สงครามสหรัฐอเมริกาบุกอิรัก

ความขัดแย้งทางการเมืองและการทหารระหว่างรัฐบาลสหรัฐอเมริกาของประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช กับรัฐบาลอิรักของประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ปรากฏให้เห็นตั้งแต่ช่วงปลายปี พ.ศ.2544 โดยเฉพาะอย่างยิ่งประธานาธิบดีบุชได้แสดงท่าทีอย่างชัดเจนว่า ถ้าจำเป็นการต่อต้านการก่อการร้ายในอัฟกานิสถานนั้น อาจขยายขอบเขตมาถึงอิรักด้วย แนวโน้มของความตึงเครียดเห็นชัดเจนมากขึ้นทันทีภายหลังจากการกล่าวสุนทรพจน์ The State of Union Address ในเดือนมกราคม พ.ศ.2545 ของประธานาธิบดีบุชที่ประกาศว่าอิรักเป็นส่วนหนึ่งของแกนนำแห่งความชั่วร้าย (Axis of Evil)⁴³

2.4.1 สาเหตุของสงคราม

2.4.1.1 เพื่อค้นหาและทำลาย "อาวุธที่มีอำนาจในการทำลายล้างสูง" (WMD-weapons of mass destruction)⁴⁴

ข้ออ้างที่ผู้นำสหรัฐอเมริกาได้ใช้ในการรณรงค์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการใช้

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

⁴³ ประทุมพร วัชรเสถียร, "โลกร่วมสมัย ตอบคำถามของคนรุ่นใหม่" (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปาเจรา, 2548), หน้า 130.

⁴⁴ WMD – weapons of mass destruction ได้แก่ อาวุธเคมีชีวภาพ และอาวุธนิวเคลียร์ รวมทั้งพาหนะนำส่งอาวุธเหล่านั้น

กำลังทหารโจมตีอิรัก คือผู้นำและระบอบการปกครองของอิรักละเมิดมติสหประชาชาติที่ห้ามอิรักมีอาวุธเคมี อาวุธชีวภาพและอาวุธที่มีอานุภาพในการทำลายล้างสูงไว้ในครอบครอง และอิรักยังได้ขับไล่คณะผู้ตรวจสอบอาวุธชุดเดิม [United Nations Special Commission (UNSCOM)] ออกจากอิรักตั้งแต่ ปีพ.ศ.2541⁴⁵ ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาและอังกฤษปฏิบัติการโจมตีประเทศอิรักเป็นครั้งที่สองในเดือนธันวาคม พ.ศ.2541 อันนำไปสู่ความแตกแยกที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในสมัชชาถาวรแห่งคณะมนตรีความมั่นคงในการจัดการปัญหาเรื่องอิรักยังคงมีความพยายามให้ทีมตรวจสอบกลับเข้าไปดำเนินการตรวจสอบอาวุธในประเทศอิรักอีก ความเห็นในเรื่องการยกเลิกการคว่ำบาตรก็ยังไม่ลงรอยกันโดยจีน ฝรั่งเศสและรัสเซียเห็นว่าการยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรจะเป็นสิ่งจูงใจให้อิรักกลับมาให้ความร่วมมือในการตรวจสอบอีก ครั้งหนึ่ง ในขณะที่สหรัฐอเมริกาและอังกฤษเห็นว่าประเทศอิรักจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีในมติทั้งหมดของคณะมนตรีความมั่นคงเสียก่อนจึงจะมีการยกเลิกมาตรการคว่ำบาตร ในขณะที่รัฐบาลอิรักก็ยังยืนยันว่าได้ปฏิบัติตามพันธกรณีทั้งหมดแล้วและคณะตรวจสอบอาวุธจะไม่ได้กลับเข้าไปในประเทศอิรักจนกว่ามาตรการคว่ำบาตรจะถูกยกเลิก อีกทั้งรัฐบาลอิรักยังกล่าวว่า ความพยายามของคณะมนตรีความมั่นคงในการออกมติเพื่อปลดอาวุธของประเทศอิรักอีกครั้งก็เพื่อต้องการถ่วงเวลาการยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรและรัฐบาลอิรักจะไม่ยอมรับมติใดที่เสนอเพียงการยกเลิกการคว่ำบาตรชั่วคราว⁴⁶

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการจัดตั้งคณะผู้ตรวจสอบอาวุธของสหประชาชาติขึ้นมาใหม่ที่เรียกกันว่า United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission (UNMOVIC)⁴⁷ ก็มีความหวังกันมากขึ้นว่าอิรักจะให้ความร่วมมือกับคณะผู้ตรวจสอบอาวุธชุดใหม่นี้มากขึ้นภายใต้การนำของอดีตนักกฎหมายระหว่างประเทศชาวสวีเดนคือ ฮันส์ บลิคซ์ (Hans Blix) เป็นหัวหน้าคณะผู้ตรวจสอบอาวุธ ในที่สุดเดือนกันยายน รัฐบาลอิรักตกลงอนุญาตให้ UNMOVIC เข้าไปตรวจสอบอาวุธโดยปราศจากเงื่อนไข⁴⁸ คณะมนตรีความมั่นคงออกมติที่ 1441⁴⁹ ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2545 ย้ำถึงพันธกรณีของอิรักที่ต้องปฏิบัติตามมติที่ 687 และ

⁴⁵ ซูเกียรติ พันธพรประสิทธิ์, "ตะวันออกกลาง", ใน เอเชียรายปี 2004/2547, ทราเวล แก้ว ทิพากรและคณะ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพลส แอนด์ กราฟฟิค, 2545), หน้า 323.

⁴⁶ M. Wahlberg, M. Leitenberg and J.P. Zanders, "The Future of Chemical and Biological Weapon Disarmament in Iraq : from UNSCOM to UNMOVIC," in SIPRI Yearbook 2000: Armaments, Disarmament and International Security (New York : Oxford University Press, 2000), p.564.

⁴⁷ Charles Tripp, A History of Iraq, 2nd edition (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), pp.278-279.

⁴⁸ United Nations Security Council, UN. Doc. S/2002/1034.

⁴⁹ United Nations Security Council, UN. Doc. S/RES/1441(2) (8 November 2002)

มติก่อนหน้านี้ทั้งหมดของคณะมนตรีความมั่นคงและประเทศอิรักต้องยินยอมให้ UNMOVIC เข้าไปตรวจสอบอาวุธในประเทศ อิรักโดยข้อมติที่ 1441 นี้เปรียบเสมือนการให้โอกาสสุดท้ายกับอิรักที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีปลดอาวุธ⁵⁰ มติ UNSC 1441/2002 มีข้อความสำคัญว่า หากอิรักไม่ให้ความร่วมมือในการตรวจอาวุธโดยไม่มีเงื่อนไข อิรักจะต้องเผชิญกับ "ผลร้ายที่สุด" (serious consequences) สหรัฐอเมริกา ตีความวลี serious consequences ว่า รวมถึงการใช้อาวุธโจมตีอิรักได้ โดยไม่ต้องมีมติอื่นใดให้อนุญาตอีกครั้งหนึ่ง โดยถือว่ามีกฎบัตรสหประชาชาติมาตราที่ 43 มาช่วยรองรับด้วย คือ เมื่อ สหประชาชาติใช้ทุกวิถีทางเพื่อระงับข้อพิพาทแล้ว หากไม่สำเร็จสหประชาชาติก็มีความจำเป็นต้องใช้กำลังระงับข้อพิพาท และสมาชิกสหประชาชาติมีสิทธิใช้กำลังได้ในกรณีเช่นนั้น⁵¹

เป็นที่ปรากฏชัดเจนมากขึ้นว่าข้อมติสหประชาชาติที่ 1441 ไม่ได้สร้างความมั่นใจให้กับรัฐบาลประธานาธิบดีบุชเกี่ยวกับการยินยอมปฏิบัติตามข้อมติการตรวจสอบอาวุธที่มีอานุภาพการทำลายล้างสูงโดยรัฐบาลอิรักจึงนำไปสู่การเสนอข้อมติของสหประชาชาติเพิ่มเติมเพื่อพิจารณามาตรการที่จะใช้ลงโทษอิรักปรากฏว่าสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติอย่างฝรั่งเศส จีนและรัสเซียได้แสดงท่าทีที่จะคัดค้านการใช้กำลังทหารของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษที่ได้รับเสียงสนับสนุนจากประเทศพันธมิตรบางประเทศเช่น สเปน อิตาลี และเดนมาร์ก เป็นต้น ถึงช่วงต้นเดือนมีนาคม พ.ศ.2546 มีความเป็นไปได้สูงที่จะเกิดสงครามโดยกองกำลังสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรไม่ว่าคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติจะอนุมัติข้อมติที่จะลงโทษอิรักหรือไม่⁵²

แต่อย่างไรก็ตามตลอด 3 เดือนของการดำเนินงานของ UNMOVIC มีผลการตรวจสอบว่ายังไม่พบหลักฐานใดที่แสดงว่าประเทศอิรักมีอาวุธต้องห้ามโครงการอาวุธต้องห้ามหรือกลับมาดำเนินการโครงการอาวุธต้องห้าม มีการตรวจสอบจำนวนทั้งหมด 731 ครั้ง ครอบคลุมสถานที่ 411 แห่งโดยมี 88 แห่งที่ไม่เคยมีการตรวจสอบโดย UNSCOM นอกจากนั้นเอกสารที่ทางการอิรักส่งเพื่อการเปิดเผยข้อมูลตามมติ 1441 กำหนดไว้ จากการวิเคราะห์ของ UNMOVIC

⁵⁰ John Hart, Frida Kuhlau and Jacqueline, Simon "Chemical and Biological Weapons Development and Arm Control," in *SIPRI Yearbook 2003*. (New York:Oxford University Press,2003),p.667.

⁵¹ ประทุมพร วัชรเสถียร."โลกร่วมสมัย ตอบคำถามของคนรุ่นใหม่". หน้า 159.

⁵² ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์,"ตะวันออกกลาง", หน้า 315.

พบว่า การเปิดเผยเป็นการนำเสนอข้อมูลที่เคยรายงานต่อ UNSCOM มาเปิดเผยซ้ำอีกครั้งหนึ่ง⁵³ และมีการเปิดเผยข้อมูลใหม่ที่สำคัญเพียงเล็กน้อยเท่านั้นและอิรักยอมเปิดเผยสถานที่ที่ใช้ในการทำลายเชื้อแอนแทรกซ์ จากการนำดินมาวิเคราะห์พบร่องรอยของเชื้อแอนแทรกซ์จริง แต่ไม่สามารถระบุจำนวนที่มีการทำลายได้ ในขณะที่อิรักอ้างว่าได้ทำลายไปจำนวน 8,500 ลิตร เพื่อยืนยันข้ออ้างในการทำลายเชื้อแอนแทรกซ์ ทางอิรักจึงจัดส่งรายชื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการทำลายดังกล่าว แต่ UNMOVIC ไม่มีโอกาสได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เหล่านั้นเนื่องจากไม่มีเวลาเพียงพอจึงยังไม่อาจยืนยันได้ว่าการทำลายเชื้อแอนแทรกซ์จำนวนดังกล่าวจริง

การชี้แจงเปิดเผยข้อมูลของประเทศอิรัก ชี้แจงว่าอิรักไม่มีการตรวจสอบอาวุธต้องห้ามแต่ประการใด แต่มีการให้ข้อมูลใหม่เพิ่มเติมในส่วนของโครงการและกิจกรรมอาวุธต้องห้ามในอดีตเพียงเล็กน้อยเท่านั้น อิรักไม่ได้เสนอพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือเพื่อสนับสนุนข้ออ้าง ที่ว่า ได้ทำลายสารแอนแทรกซ์ จำนวน 8,500 ลิตร นอกจากนั้นยังไม่ชี้แจงถึงอาหารเพาะเชื้อ ทั้งหมด ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ โดย UNMOVIC รายงานว่ามีปริมาณมากพอที่จะผลิตสาร แอนแทรกซ์ได้ถึง 5,000 ลิตร จากการชี้แจงนี้เองที่สหรัฐอเมริกาใช้เป็นข้ออ้างในการโจมตีอิรัก⁵⁴ โดยสรุปว่าประเทศอิรักยังคงฝ่าฝืนข้อมติของสหประชาชาติในการทำลายอาวุธทำลายล้างสูงและอิรักยังคงลักลอบ ปกปิด ซ่อนเร้นอาวุธดังกล่าวจากการตรวจสอบของ UNMOVIC ดังนั้นอาศัยอำนาจตามข้อมติที่ 687 และ 1441 สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรจึงตกลงใจใช้กำลังเพื่อการค้นหาและทำลายอาวุธทำลายสูงในประเทศอิรักเสียเอง

2.4.1.2 เพื่อทำการเปลี่ยนระบบการปกครอง(Regime Change)

ความมุ่งหวังของสหรัฐอเมริกาในการโค่นล้มรัฐบาลอิรักโดยการนำของ ซัดดัม ฮุสเซนนั้น นักวิจารณ์และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศนำข้ออ้างบางข้อมากกว่าอ้างเพื่อสนับสนุนสหรัฐอเมริกาอันประกอบไปด้วย

1) การใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเอง

หากพิจารณาตามข้อบังคับของกฎบัตรสหประชาชาติ และกฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน สหรัฐอเมริกาไม่มีหน้าที่และความชอบธรรมใดๆ ในการใช้กำลังโจมตีอิรัก ในครั้งนี้ เพราะกฎบัตรสหประชาชาติได้ระบุไว้ว่า รัฐสมาชิกมีสิทธิใช้กำลังต่อประเทศอื่นได้ 2 กรณีเท่านั้นคือ

⁵³ พงษธร เศรษฐถาวร, "ปัญหาและแนวทางในการควบคุมและทำลายอาวุธชีวภาพภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ : ศึกษากรณีประเทศอิรัก", (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 135.

⁵⁴ ราชศักดิ์, "สงครามอาวุธเคมี อาวุธชีวภาพ" (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊ค, 2546), หน้า 203.

มาตราที่ 43 ในกรณีที่สหประชาชาติมีมติให้ประเทศสมาชิกร่วมกันใช้กำลังเพื่อระงับวิกฤตการณ์ใดที่ได้พยายามระงับด้วยวิธีอื่นแล้ว (ตามมาตรา 42) แต่ไม่มีผล⁵⁵

มาตราที่ 51 ในกรณีที่ประเทศสมาชิกถูกโจมตีด้วยกำลังอาวุธจากภายนอกและมีความจำเป็นต้องป้องกันตนเอง (โดยตัวเองหรือด้วยความช่วยเหลือของผู้อื่น) ก่อนที่จะรายงานต่อสหประชาชาติได้ทันและหลังจากนั้นจะต้องยุติการปฏิบัติการใดๆ เมื่อสหประชาชาติรับเรื่องไว้แล้ว⁵⁶

ในกรณีของการบุกอิรักในครั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากความชอบธรรมในการใช้กำลังในการป้องกันตน สหรัฐอเมริกาไม่อาจอาศัยความชอบธรรมในการใช้กำลังโจมตีประเทศอิรักได้ เนื่องจากการใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเองตามข้อ 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาตินั้น อนุญาตให้รัฐกระทำต่อเมื่อมีการโจมตีด้วยอาวุธ (armed attack) ต่อสหรัฐอเมริกาเท่านั้น สหรัฐอเมริกาจึงจะใช้สิทธิในการใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเองได้⁵⁷

2) การแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม

ตามกฎบัตรสหประชาชาตินั้น รัฐต่างๆ จักต้องเคารพในอำนาจอธิปไตยของรัฐอื่น ด้วยการไม่เข้าไปแทรกแซงในกิจการภายในของรัฐอื่นๆ⁵⁸ แต่ในปัจจุบันมีแนวโน้มในรัฐต่างๆ ยอมรับถึงการแทรกแซงในบางกรณี นั่นคือการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม (Humanitarian Intervention) ในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงเกิดขึ้น แนวความคิดเรื่องการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม มาจากแนวคิดที่ว่า รัฐ มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกป้องประชาชนภายในรัฐจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง แต่ถ้าหากรัฐนั้นไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะทำหน้าที่ในการปกป้องนั้น ความรับผิดชอบในการปกป้องนั้นจะถูกโอนไปเป็นความรับผิดชอบของประชาคมระหว่างประเทศที่จะทำหน้าที่ในการปกป้องโดยการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม⁵⁹

เมื่อพิจารณาถึงข้ออ้างของประเทศสหรัฐอเมริกาที่อ้างความชอบธรรมในการใช้กำลังทางทหารต่อประเทศอิรักเพื่อการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม เนื่องจากระบอบการปกครอง

⁵⁵ ประทุมพร วัชรเสถียร, "โลกร่วมสมัย ตอบคำถามของคนรุ่นใหม่", หน้า 157.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 157.

⁵⁷ พงศธร เศรษฐการ, "ปัญหาและแนวทางในการควบคุมและทำลายอาวุธชีวภาพภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ : ศึกษากรณีประเทศอิรัก," หน้า 144.

⁵⁸ กฎบัตรสหประชาชาติ ข้อ 2(7)

⁵⁹ The International Commission on International and State Sovereignty, The Responsibility to Protect : Report of the International Commission on International and State Sovereignty. (December 2001), p. VIII.

ของประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง โดยการใช้อาวุธเคมีต่อกบฏชาวเคิร์ดทางภาคเหนือของประเทศอิรักหลายครั้ง ดังนั้นประเทศสหรัฐอเมริกาจึงใช้กำลังทางทหารเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบซัดดัม ฮุสเซน แม้ข้อเท็จจริงจะปรากฏว่า ประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซนได้ละเมิดสิทธิมนุษยชนพลเมืองชาวอิรักทางภาคเหนือจริงก็ตามที่ แต่ปัญหาที่น่าพิจารณาถึงคือถ้าหากมีการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรมเพื่อยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศอิรัก ใครควรเป็นผู้ทำการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรมในครั้งนี้ ควรให้เป็นหน้าที่ของคณะมนตรีความมั่นคงที่มีหน้าที่ในการรักษาสันติภาพและความมั่นคงหรือเป็นหน้าที่ของสหรัฐอเมริกา

2.4.2 บทบาทของชาติต่างๆ

ในวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2546 สหรัฐอเมริกาประกาศว่ามี 30 ประเทศที่เห็นชอบให้สหรัฐอเมริกา ปลดอาวุธอิรักด้วยการปฏิบัติการทางทหารแล้วและมีอีก 15 ประเทศ ที่ไม่อาจแสดงตนชัดเจนเพราะมีปัญหาการเมืองในประเทศนั้นๆ ในส่วนของ 30 ประเทศนั้น อังกฤษ ออสเตรเลีย และโปแลนด์จะส่งทหารเข้าร่วมปฏิบัติการกับกองกำลังของสหรัฐอเมริกาด้วยไม่ได้เพียงแค่ออกเสียงเห็นด้วยเท่านั้น ประเทศใหญ่อย่างญี่ปุ่นกล่าวว่า จะช่วยฟื้นฟูอิรักเมื่อผ่านพ้นสมัยซัดดัม ฮุสเซน ไปแล้วเพราะเมื่อนั้นอิรักคงต้องการฟื้นฟูประเทศขนาดใหญ่ ในส่วนของประเทศอาหรับอย่างบาห์เรน ได้พยายามเสนอหนทางที่จะหลีกเลี่ยงภาวะสงครามกล่าวคือ ในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2546 เชค ฮาเมด บิน ซา อัลคาลิฟะห์ (Shaikh Hamed bin Zsa al-khalifa) กษัตริย์ของบาห์เรนได้เสนอให้ประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซนลี้ภัยในประเทศของพระองค์ได้ แต่ซัดดัม ฮุสเซนปฏิเสธ⁶⁰

ในที่สุด การเปิดฉากโจมตีอิรักเริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2546 และสิ้นสุดลงในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2546 เมื่อประธานาธิบดีบุชได้ขึ้นเฮลิคอปเตอร์ไปที่เรือ USS Abraham Lincoln ที่จอดอยู่นอกฝั่งเมืองซานดิเอโก รัฐแคลิฟอร์เนีย เพื่อกล่าวยุติการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรประธานาธิบดีบุช กล่าวว่า การปลดปล่อยอิรักให้เป็นอิสระจากซัดดัม ฮุสเซน เป็นก้าวที่สำคัญของการต่อสู้การก่อการร้าย การบุกอิรักเป็นการทำลายพันธมิตรสำคัญของขบวนการอัลเคดา และตัดแหล่งสนับสนุนทางการเงินของผู้ก่อการร้าย เขายังบอกว่า สงครามปลดปล่อยอิรักที่จริงนั้นเริ่มขึ้นตั้งแต่ 11 กันยายน พ.ศ.2544 เมื่อคนชั่ว 19 คนโจมตีสหรัฐอเมริกา⁶¹ ภาระของทหารพันธมิตรภายหลังที่โค่นซัดดัม ฮุสเซนแล้วคือการทำให้บ้านเมืองสงบ การเร่งฟื้นฟูประเทศที่เสียหายจากการถล่ม การวางแนวทางในการบริหารประเทศใหม่และการจับตัวผู้กระทำผิดในสมัยการปกครองระบอบเก่า

⁶⁰ ชาคริต ชุมวัฒน์, "อิรัก", (เอเชียรายปี 2004/2547), หน้า330.

⁶¹ Keesing's Record of World Events (May 2003) : 45434.